OPONENTSKÝ POSUDEK

Téma diplomové práce:	*Komparativní analýza nového českého překladu Dostojevského románu Idiot*
Název diplomové práce:	*Komparativní analýza řečových aktů knížete Myškina v románu Idiot F. M. Dostojevského v novém překladu Libora Dvořáka a jeho porovnání s dřívějšími českými překlady Stanislava Minaříka, Bohumila Mathesia a Terezy Silbernáglové*
Autorka diplomové práce:	**Bc. Antonie Alexejeva**
Oponent:	**Mgr. Anna Rosová**

Autorka diplomové práce Bc. Antonie Alexejeva se pokusila o komparativní analýzu 4 překladů vybraných úseků z románu *Idiot* F. M. Dostojevského, přičemž své původní téma konkretizuje na analýzu řečových aktů knížete Myškina. Práce má celkem 154 stran včetně příloh a je členěna do témat: Úvod, Metodologická východiska, Komparativní analýza, Zhodnocení a závěry práce, Seznam použité literatury a Přílohy (tedy jakýsi kvazi rozhovor s překladatelem Liborem Dvořákem).

Hned v Úvodu diplomantka čtenáře uvádí v omyl, když zmíní, že byl román v češtině publikován „celkem 12krát“, přičemž vychází z údajů elektronické Databáze překladu, která jako poslední uvádí vydání z roku 2009. Ale sama v práci využívá vydání z roku 2014 (Minařík) a 2020 (Dvořák). Následuje velmi kusá informace o 4 překladatelích (dohromady jim diplomantka věnuje jeden odstavec!, čímž se ochuzuje o možnost bližší analýzy jejich idiolektu ovlivněném dobovou normou a územ). U S. Minaříka sice uvede, že poprvé byl jeho překlad vydán v roce 1925, ale sama pracuje s verzí z roku 2014 z nakl. Dobrovský (Omega), kde docházelo k radikálním redakčním – „modernizačním“ – zásahům, za které si nakladatelství odneslo i anticenu Skřipec. V Úvodu se také dozvídáme, jaké otázky si při výzkumu diplomantka kladla. Pokud pominu poněkud absurdní 3. otázku, zda „je potřeba stále vytvářet nové verze Dostojevského v české literatuře, anebo je lepší se držet již zavedených tradic a nesnažit se o inovativní přístup jak pro daný originál, tak pro další díla tohoto autora“, pak zde postrádám jakékoli propojení s řečovými akty, které si diplomantka klade do názvu. Stále ještě v Úvodu dostáváme souhrn 3 diplomových prací, které se zabývají jinými romány

Dostojevského a opírají se z velké části o Bachtinovy teorie. Těžko říct, proč je v Úvodu kladen takový důraz na Bachtina, když se s ním dále vůbec nepracuje.

Co se týká Metodologických východisek, zde naprosto postrádám jakoukoli translatologickou oporu. Diplomantka se soustředí na (opět) převyprávění cizích diplomových prací, které prezentují teorii řečových aktů Austina a později Searla, tedy koncept pracující s přirozeným jazykem a kontextem výpovědi. Opírat svou translatologickou analýzu o filologicky deskriptivní přístup je velmi nešikovné a při detailnějším pohledu do praktické části zjistíme, že nutí autorku k velmi povrchnímu rozboru a v konečném důsledku nic nepřináší ani z něj nemůžeme vyvodit žádné závěry. I autorka jako by si jen tu a tam vzpomněla, že by do hodnocení překladu v praktické části měla zanést nějaká ta verdiktiva a behavitiva (aj.), když už tak DP pojmenovala, ale rozhodně v tom není důsledná a vyvozené závěry se o řečové akty v podstatě neopírají. Už jen dodám, že Úvod i Metodologická východiska mají dohromady 12 stran, zbytek práce tvoří komparativní analýza složená primárně z citací originálu a 4 překladů plus krátkých komentářů k nim.

Samotná praktická část bohužel svědčí o diplomantčině teoretické nepřipravenosti. Ve své analýze v principu využívá porovnání posunů – především v lexikální rovině –, avšak jak zmiňuji výše, teorie řečových aktů je zde jako jakýsi doplněk. Bohužel sama analýza je často velmi povrchní, plná dojmů a mylných představ diplomantky o „správné“ češtině. Tvrzení jako: „<u>pocitově</u> se mimoděk hodí více…“ (s. 31) dokonale ilustruje přístup k hodnocení překladu, kde diplomantka vynáší do značné míry absurdní, někdy dokonce až nesrozumitelné soudy. Nezřídka hodnotí archaismy jako povedené překlady a naopak překlady využívající přirozené současné češtiny má za „tvrdší“ či „autoritativnější“ než originál. Velmi se zaobírá pro překlad nepodstatnými detaily a tak drobnými nuancemi, které ve vyznění nehrají roli. Ale nevšimne si například, že Dvořák nepřeloží část věty (s. 37).

Jen pro ilustraci takových tvrzení:

S. 33

Ujišťuji vás, že jsem vám nezalhal, a nebudete se za mne odpovídat. A že jsem v takové podobě s uzlíčkem, není se to čemu divit; v přítomné chvíli nejsou mé poměry skvělé. (Minařík)

„*Nezalhal* je povedené řešení pro vyjádření ruského ekvivalentu; zbytek překladu taktéž odpovídá originálu.“ Takto přece nevypadá translatologická analýza. Zmínka o interferenci, o doslovném překladu?

S. 47:

Opakoval s pohrdavým úsměvem – „u tohoto spojení si těžko hned představíme/procítíme, co se touto frází míní. Sloveso opakoval by se spíše hodilo dát do dokonavého vidu, jelikož to komorník zopakoval po knížeti jednou, a ne pořád.“ Co k tomu dodat?

…a je vůbec trapné na to pomyslet. Zde překladatelka podle diplomantky volí „obhroublejší/lidovější“ výraz. Kde?

S. 51

S rostoucím podezřením se ptal komorník – „povedené nahrazení číslovky trojnásobně za rostoucí, avšak pokud bychom zkoumali originál do detailu, komorníkovo podezření již třikrát vzrostlo, neplatilo by tedy, že je rostoucí, nýbrž že v tu danou chvíli již vyrostlo.“

S. 53

„Dále však vidíme, že chybí dvě věty z původního textu, což se dá považovat za dost velkou sémantickou odchylku v replice knížete.“

Jediného mužského představitele – „sémanticky se adjektivum liší od originálu, ovšem smysl výpovědi se tím příliš nemění.“ V originálu je „nejstaršího a jediného“.

S. 56

Tak vy jste dokonce příbuzný? – „v otázce slovíčko dokonce působí spíše jako zvědavost, a ne jako šok, tedy patřičná hyperbolizace (vs. vy jste ještě k tomu);“

S. 76–77

Komentář k Mathesiově z dnešního hlediska velmi archaického překladu: „Vidíme, že i tento překlad zcela odpovídá sémantice a stylistice obou účastníků dialogu.“

S. 90

Alexandro, Adélo, nabídněte knížeti. Že ne, že není vůbec tak…nemocen? – „zde vidíme českou substituci jména Adelaida.“ A na s. 119 se jménem zaobírá znovu, tentokrát už změnu nehodnotí jako substituci, ale lokalizaci: „Mathesiův překlad je hned zajímavý tím, že mění původní jméno Adelaidy na české Adéla. Zda je tato lokalizace vhodná či ne, je někdy sporné, avšak v tomto případě to přinejmenším není sjednocené s dalšími jmény v textu, takže netvoří celek, nýbrž vyčnívá mezi ostatními jmény. Těžko říci, proč zrovna tady volil překladatel právě počeštění. *Vedle toho* se v češtině používá spíše místně, určitě by zde bylo lepší zaměnit na *kromě toho*.“

S. 101

„zaspěchala je kopie ruského vyjádření (*заспешила, заторопилась*)“

Atd.

Na druhou stranu práci nelze upřít snahu o vlastní interpretaci originálu, která dává analýze dobrý opěrný/výchozí bod. Jen škoda, že ani v této interpretaci není diplomantka důsledná a nenabízí ji čtenáři před každým hodnoceným úsekem. Bez takového představení vlastního chápání originálního textu pak hodnocení překladu visí bez kontextu ve vzduchu.

Ze Závěrečných hodnocení vyplývá, že diplomantka volně zaměňuje řečové akty a řečovou charakteristiku postav. Přestože hlavním tématem mělo být zkoumání promluv knížete Myškina, ve výsledku tvoří jeho repliky jen část zkoumaného materiálu, a tak se i v závěru vyznění této románové postavy věnuje jen mizivá pozornost. Obecná hodnocení překladů, např. že Minaříkova a Mathesiova práce (diplomantka je hodnotí společně, „jelikož mají velice podobný styl překládání“) je vhodná pro češtinu 19. a 20. století nebo že Dvořákův překlad je expresivnější, nejsou a ani nemohou být pro čtenáře jakkoli nové nebo objevné. Za zcela chybné považuji hodnocení překladu Terezy Silbernáglové, který je z objektivních (nikoli dojmových a pocitových) důvodů dodnes jedním z nejvydařenějších verzí *Idiota*. Úsměvně nakonec vyznívá i zodpovězení 3. výzkumné (výše uvedené) otázky: „Stále nové verze klasických děl Dostojevského není potřeba vytvářet často, avšak je potřeba vnímat potřeby společnosti a touhu po zmodernizované verzi klasických děl.“ Nevím, co je v pojetí diplomantky „často“, ale rozpětí mezi posledními dvěma překlady *Idiota* (1959 a 2020) je 61 let…

Seznam použité literatury je na diplomovou práci vysloveně tristní a opět dokládá chybějící translatologický základ. K práci diplomantka ještě připojuje cosi, co nazývá „Interview s Liborem Dvořákem“, ale daný text má s rozhovorem pramálo společného. Čtenář vlastně neví, zda to říká překladatel, nebo Alexejeva, co znamenají texty v závorkách apod. Takový text práci spíše škodí, než že by ji doplnil.

Diplomová práce Antonie Alexejevy je velmi obsáhlá, ale ve výsledku říká jen málo, a ještě méně čehokoli nového. Je na ní znát určitá uspěchanost (i z hlediska grafického zpracování i gramatických chyb) a z mého pohledu je bohužel na hranici obhajitelnosti. Navrhuji tedy hodnocení **dobře** až **neprospěla**, o definitivní známce rozhodne obhajoba.

Praha 2. 9. 2022 Mgr. Anna Rosová